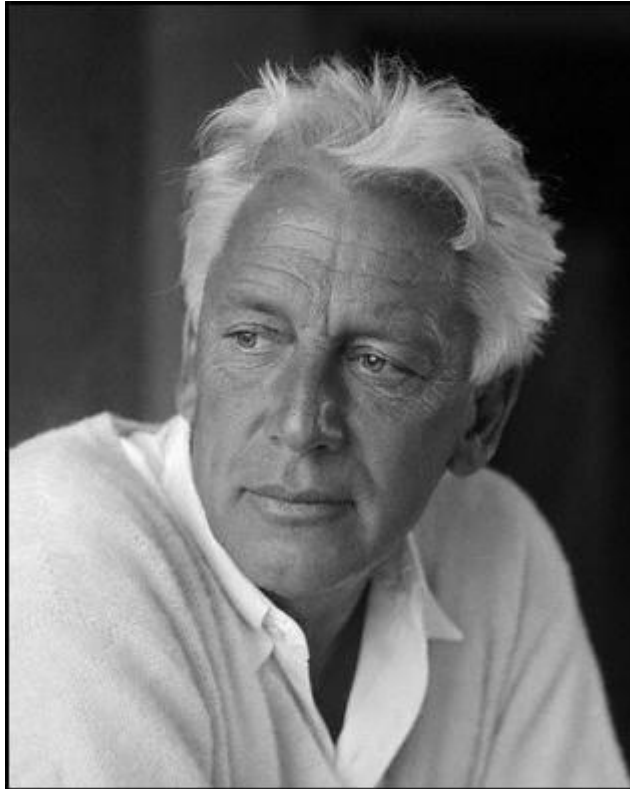

Max Eastman

Moskvaprocessernas innebörd

Introduktion

Max Eastman (1883-1969) var en amerikansk skribent och politisk aktivist, som 1913-1917 var redaktör för den radikala veckotidskriften *New Masses*. 1917 stödde han helhjärtat den ryska revolutionen och var med och grundade den kommunistiskt färgade tidningen *The Liberator*.

Från 1922 levde och studerade han under några år i Sovjetunionen, där han lärde känna många av de högsta bolsjevikiska ledarna. Efter Lenins död 1924, blev han vittne till konflikten mellan Stalin och Trotskij, där han tog ställning för den senare. Under de följande åren skrev han två viktiga böcker *Since Lenin Died* (1925), and *Marx and Lenin: The Science of Revolution* (1926). Han såg också till att i väst publicera en engelsk översättning av "Lenins testamente". 1927 återvände Eastman till USA, som en uttalad anhängare av Trotskij och anti-stalinist. Som sådan översatte han flera av Trotskijs arbeten till engelska.

Men med tiden blev Eastman, liksom många andra vänsterintellektuella, alltmer kritisk till utvecklingen i Sovjet och mot socialismen som sådan. Den bok som följande är hämtad från är skriven efter han brutit sina band med den socialistiska rörelsen. Hans ingående, på personliga erfarenheter baserade insikter och kunskaper om Sovjetunionen och dess historia, liksom bolsjevikpartiet och dess viktigaste ledare, gör dock att mycket av det han skrev även efter han brutit med socialismen är läsvärt. Det gäller även det följande utdraget ur Eastmans bok *Socialismens kris och Stalins Ryssland* (sv. uppl 1941, am. orig 1939), som handlar om Moskvarättegångarna.

Efter utdraget ges lästips som ytterligare belyser Moskvarättegångarna.

Martin F 26/9 2018

Det skulle för länge sedan ha varit uppenbart att den ryska revolutionen hade misslyckats, om inte Stalin vore så skicklig i att manipulera med den allmänna opinionen. Hans kontrarevolution är den blodigaste som förekommit i historien. Förutom straffexpeditionerna mot bönderna, den statsdirigerade utsvältningen och utrotningskriget mot tänkande människor i allmänhet har det aldrig förr hänt att sådana mängder av ärliga och lojala partikamrater sänts i döden när själva revolutionen dog.

Vad Stalin utträttat på detta område kommer giljotinens arbete efter Robespierres arrestering att verka oskyldigt. Men han har dirigerat ångvälden och publicitetsapparaten så listigt att det fordrades att han skulle ingå ett öppet fördrag med Hitlers Tyskland för att världen skulle inse att revolutionen var slut och att landet fått en ny självhärskare.

Stalin blev utbildad till ”yrkesrevolutionär”. Det är därför som hans kontrarevolution har så litet av amatörmässighet över sig. Han känner till alla åtgärder som kunna vidtas mot honom, och han vet vilka åtgärder han själv bör vidta. Han har begagnat sig av vartenda knep i den demagogiska repertoaren för att framställa alla lojala bolsjeviker som förrädare och för att få folket att tro att det tyranni som han själv utövar betecknar den ”övervetenskapliga” inledningen till det tusenåriga riket. Ett av hans knep är fullkomligt originellt — att förmå framstående grupper av de gamla revolutionärerna att offentligt och inför döden ”bekänna” att de representera kontrarevolutionen och att han är partiets ende trogne ledare.

Detta trick har haft en sådan framgång inte blott i Ryssland, där det blotta ifrågasättandet av bekännelsernas sanningsvärde är belagt med dödsstraff, utan även bland fritt bedömande intellektuella på andra håll, att det måste tas upp till behandling av den som påstår att stalinismen är liktydig med kontrarevolutionen — oavsett vilka ekonomiska fakta vederbörande stöder sig på. Folk läser de ord som uttalats av fullt tillräkneliga män, vilka stått ansikte mot ansikte med döden, och de överväldigas av mysteriet: ”Om de inte begingo det brott de erkänna sig vara skyldiga till, varför sade de då att de gjort det?”

Jag förstår varför, men denna min insikt är så intimt förknippad med mina personliga erfarenheter av den troende bolsjevikens mentalitet, att det är mycket svårt att förmedla den till västerländska sinnen. Om jag i kronologisk ordning, allt efter betydelsen, skulle framlägga skälen till att jag med säkerhet vet att dessa ”bekännelser” äro tillagade partilögner, skulle jag börja med en faktor som ingen annan har tagit upp : de ord i vilka bekännelserna äro klädda. Jag förmodar att det kolportagemässiga trams varmed dessa bolsjevikedare sökte förklara att de övergivit Marx' och Lenins teorier och taktik för att ta upp de revolutionära intellektuellas förkastade läror i deras vildaste former, kan te sig rimligt för den som inte känner till den marxistiska teorin och de ryska bolsjevikernas tänkande, som bygger på denna. Vissa människor ha ingen känsla för stil eller uttryckssätt. Men den som har det och som tillika är insatt i den ryska revolutionens litteratur och historia kan, efter att ha läst tio sidor i rättegångsprotokollen, se att dessa marxister inte ha skildrat en förvandling beträffande principer och taktik försiggången inom dem själva, utan att de ha läst upp intrigen till en melodram som utarbetats utan hänsynstagande till deras väsen. I samtliga de rapporter som publicerats efter rättegångarna finns det knappast ett enda tecken på att någon av de anklagade någonsin läst Marx, umgåtts med Lenin eller känt till den ryska revolutionens teoretiska bakgrund.

Att en väl utbildad bolsjevikedare, en av Lenins närmaste män, under trycket av den nya maktkoncentrationen skulle kunna gå över till de vänsterrevolutionäras åsikter och ännu längre är tänkbart. Det är däremot knappast tänkbart att alla Lenins närmaste män skulle göra det. Men låt oss utgå ifrån att de gjort det. I så fall skulle de försvara sig med uttryckssätt och begrepp som skilde sig lika mycket från dem vilka begagnades av svarandena i dessa processer som en erfaren läkares ordinationer skilja sig från en ”klok gubbes” pladder.

Det faktum att deras berättelser inte stämde med fakta, att de skildrade ett möte i ett hotell som inte finns längre, en resa i ett flygplan som aldrig startade, ett sammanträffande med Trotskij i Paris då Trotskij befann sig i ett avlägset hörn av Frankrike, är av helt underordnad betydelse. För den som känner till hur de tänkte, är det självklart att vad de läste upp från första ordet till det sista var en genomförd förfalskning.

De anklagade.

Jag känner inte blott till hur de tänkte och vilka traditioner den rörelse hade som de tillhörde, utan jag var personligen bekant med många av dem. För mig voro de icke utländska namn i en kuslig rysk roman utan riktiga människor som trodde och kände ungefär som jag. Några av dem voro mina vänner.

Jag for till Ryssland 1922 och bodde där i två år som regeringens gäst. Jag hade redigerat den enda amerikanska tidskrift, som stödde bolsjevikerna alltifrån den dag de kommo till makten, och det gjorde det lätt för mig att komma in i bolsjevismens inre cirklar. Radek kände jag väl. Han har uttryckt sin vänskap för mig i handskrivna brev som jag ännu har i min ägo. Serebriakov kände jag ännu bättre och honom beundrade jag tusen gånger mer. Jag har aldrig träffat en märkligare, modigare eller mera helhjärtad man. Muralov var en hjälte i mina ögon. Han var en hjälte i hela Rysslands ögon. Han ledde striden i Moskva efter det Petrograd hade fallit i arbetarnas och soldaternas händer. Sedan blev han kommandant för Moskvans militärdistrikt. Såväl i kroppslig som andlig bemärkelse var han en av de största och en av de mest omtyckta av dem som kämpade i första linjen under oktoberdagarna.

Pjatakov minns jag som en spenslig och ömtålig, mycket intellektuell och vänlig person, som på ett lugnt sätt var mycket fast i sina omdömen men som också älskvärt lyssnade till andras åsikter. Att han dödades för att han skulle ha förrått socialismen var ett hårt slag för mig. Jag vet att han inte blott var en fin och lojal karaktär titan också en man, vilken som få andra vid sidan av Lenin, Trotskij och Rakovskij representerade den högsta andliga kultur som det bolsjevikiska partiet kunde uppvisa.

En annan man som jag kände tillräckligt väl för att hysa varma känslor för var Budu Mdvani, som arkebuserades tillsammans med fyrtio andra bolsjeviker från Georgien. Han var en av de många — vem kommer någonsin att få veta hur många? — som vägrade att bekänna och blev skjuten bakom stängda dörrar. En riktig dynamo till karl, stor, bredaxlad, kraftig, jovialisk med fantastiska skratt och ett underbart vackert ansikte. En av Lenins och Trotskijns närmaste vänner, en strålande människa, en "furste" som var högligen road av att förväxlas med små betitlade furstar med samma namn som hans. Nu är han också borta. De äro alla borta, alla de stora männen i bolsjevikpartiet, de verkliga ledarna — antingen döda eller i fängelse, väntande på att dödas.

Bucharin tilltalade mig intellektuellt mindre än många av de andra, därför att han inte verkade som han skulle kunna räcka till för sin uppgift som partiteoretiker. Han tycktes intrasslad i en mängd kunskaper som han inte kunde bemästra. Men han var ytterst sensitiv — en talangfull konstnär och en man som hade ägnat hela sitt liv åt troget arbete för det socialistiska idealet. Mestadels tjänade han Stalin i en sorts förvirrad desperation, och hans häktning gav en mar-drömsliknande prägel åt dessa processer, självangivelser och arkebuseringar av alla ryssar som jag litade på.

Sosnovskij, som var den främste ledarskribenten i Pravda på Lenins tid, hade jag beröring med under en period, då man försökte grunda en ny Sovjettidskrift, som skulle vara mindre ensidigt politisk än de som funnos. Vi hade ändlösa samtal med varandra på redaktions-sammanträdena — ty med karakteristisk rysk gästfrihet hade jag inbjudits att gå in i den nya tidskriftens redaktion — och jag hyste stor beundran för Sosnovskij. Det var ännu en ärlig människa, modig och intelligent. Han stod för sina åsikter och satt i åratal i ett sibiriskt

fängelse, emedan han vägrade att ta avstånd från vänsteroppositionens program. Nu är också han vanärad och död, fastän han aldrig uppträdde inför rätta och begärde att man skulle tro att han blivit ett depraverat odjur.

Jag tror det inte om någon, ty jag kände dem för väl till det. Jag skulle inte anse mig logiskt tvingad att tro det, även om deras uppförande inför rätta tedde sig som ett lika stort mysterium för mig som för den icke initierade. Ty detta är endast ett av mysterierna. De som försökte tro att "bekännelserna" äro sanna ha två mysterier att förklara. För det första hur det kom sig att balanserade, betrodda, intelligenta och trofasta revolutionärer begingo dessa brottsliga, amoraliska, omänskliga, dumma och kontrarevolutionära handlingar. Och för det andra varför bara det förhållandet att de sutto arresterade och isolerade för en tid förmådde dem alla att ångra sig, frångå sina åsikter och framträda fyllda av iver att för alltid svärta ned sig själva i världens och historiens ögon.

Är det inte otänkbart att av sexton män som ingått en desperat komplott och blivit upptäckta alla skulle uppträda på precis samma sätt? Bara detta står enligt min mening utom alla möjligheters gräns. Och ändå är det sätt som de alla uppträdde på så olikt det vanliga uppförandet hos människor, vars brottsliga förehavanden avslöjats, att vi skulle bli förvånade om vi fingo höra att det hänt i ett enda fall.

Den politiska situationen.

Min visshet att bekännelserna inte äro sanna är inte grundad blott på min känedom om de dömda utan även på min syn på den politiska situationen. Denna betraktar jag nämligen inte på samma sätt som den amerikanske med kommunismen sympatiserande turisten utan som de ryska bolsjevikerna, vilka övats i och präglats av kampen mot den mensjevikiska socialismen. För dem hade Stalin, i och med att han i demokratins namn hade övergivit rådssystemet, med hull och hår gått över till mensjevikerna. Han hade förstört det väsentliga av Lenins verk, övergivit Lenins principer, bolsjevikpartiets principer och oktoberrevolutionens hela politiska perspektiv. Detsamma var fallet då han stödde "folkfronten" i det spanska inbördeskriget. Folkfront är ingenting annat än ett västerländskt namn för det som i Ryssland kallades "mensjevism".

Enligt Lenins planer och Marx' teori skulle rådssystemet bevaras till dess att staten, då industrin var socialiserad och klasserna avskaffade, i egenskap av tvångsmedel skulle "dö bort" och uppgå i ett frivilligt samarbetande kommunistiskt samhälle. Alla intelligenta bolsjeviker visste detta lika bra som de kunde alfabetet. Då Stalin hävdade att han ersatte råden med en "demokratisk" styrelse, emedan klasserna redan voro avskaffade, kunde han därför inte bedra någon trogen anhängare av Lenin, även om klasserna hade avskaffats och även om den nya styrelsen hade varit demokratisk. Klasserna äro inte avskaffade i Ryssland annat än på papperet och den nya författningen är inte demokratisk ens på papperet. Den avlägsnar tvärtom det sista hindret för upprättandet av en ledardiktatur uppbyren av ett samhälle av nationalistiska byråkrater vilka, precis som svartskjortorna i Italien och brunskjortorna i Tyskland, ha monopol på politiskt handlande och politiska organisationer samt konstitutionell rätt att bilda en kontrollerande cell i varje annan organisation. Också om det inte förelåg något internationellt problem skulle det politiskt inte vara något mystiskt med massavrättning av gamla bolsjeviker i samband med denna förändring.

Men Lenins revolutionära teori var internationell. Den bolsjevikiska politiken skulle tillämpas i alla länder och den ryska rådsstaten skulle ta ledningen i detta arbete. Ryssland skulle hjälpa det kämpande proletariet i hela världen och särskilt varhelst det uppkom ett revolutionärt läge. Genom den ryska hjälpen skulle proletariet uppmuntras att bilda råd och ta makten, såsom hade skett i Ryssland, i strid med alla andra partier, republikanska och rojalistiska, civila och militära, liberala och mensjevikiska i lika mån. Stalin gav en katastrofalt försenad

och ödesdigert otillräcklig hjälp till republikanerna och mensjevikerna i det spanska inbördeskriget. Men i gengäld begärde han att den spanska regeringen skulle förbli republikansk, att arbetarråden inte skulle ta makten och att alla socialistiska och arbetarrepresenterande partier skulle skjuta upp lösningen av klassproblemet och i all framtid samarbeta med de liberala.

Det var detta uppskjutande av klassfrågan och ”samarbete med de liberala” som förorsakade splittringen mellan Lenin och mensjevikerna i Ryssland, varigenom begreppet bolsjevism fick sin speciella innebörd och det bolsjevikiska partiet kom att spela sin historiska roll och uppleva sin triumf. Om man tror att denna mensjevikiska politik är ”förnuftig” eller inte, spelar ingen roll. Lenin var en extrem revolutionär marxist och kanske den som man minst av alla skulle ha ansett vara ”förnuftig”. Den internationella politik som fick namnet ”folkfront” innebar precis lika mycket ett förtrampande och utplånande av Lenins verk och principer som upphävandet av rådsstaten gjorde. Icke heller denna politik kunde genomföras i Ryssland utan att det skedde en allmän utrensning av Lenins trogna anhängare. Och dessa två åtgärder, avskaffandet av rådsstyrelsen och införandet av begreppet folkfront, voro blott särskilt framträdande led i det totala uppgivandet av de vinster som bolsjevikerna tidigare gjort och som jag beskrivit i föregående kapitel.

Till detta kom det stadigt växande missnöjet bland folket, en konsekvens av den nationella katastrof som den påtvingade kollektiviseringen medförde. Detta missnöje innebar ett hot mot Stalinregeringens existens. Bonderevolter, missnöje bland arbetarna och oro inom armén gjorde att varje politisk opposition inom partiet var ytterst farlig för Stalin. De som voro hans teoretiska motståndare höllo på att förvandlas till ledare för en massrevolt, antingen de ville eller inte, en revolt som kanske hade mycket litet att göra med skälen till deras opposition. Denna massrevolt gjorde ett enhetsparti absolut nödvändigt, om Stalin skulle kunna behålla sin personliga diktatur. Han måste slå ned små ledare överallt i hela landet och för att kunna genomföra det måste han sätta igång en stor förräderiprocess mot de stora ledarna. Och eftersom den störste ledaren av dem alla var utom räckhåll måste han inveckla honom i de brott som var och en som han lät skjuta anklagades för. Trotskij har begåvats med många revolutionära lagrar men aldrig någon mera talande än Stalins påfund med en trotskistisk förräderisammansvärjning — det enda sättet att, fastän Trotskij vistades på ett annat halvklot, en gång för alla bryta udden av den kraft som utgått från oktoberrevolutionen.

Detta var den politiska drivkraften till dessa rättegångar. Det var därför som män skötos som ”trotskister”, fastän de för länge sedan hade tagit avstånd från Trotskij och fastän några av dem hade dragit sig bort från all politisk kamp och debatt. Stalin fruktade dem utan tvivel som de potentiella ledarna av en revolt riktad mot honom. Han visste nämligen att de kunde genomskåda det officiella svamlet och se fakta. Han visste att de alla ansågo honom vara en kvasimarxist och en usurpator, oavsett vad de tänkte om Trotskij och hur många ”kapitulationer” de än kunde underteckna. Det är ganska troligt att hans spioner hade uppsnappat sådana hög-förrädiska yttranden av dem, detta var den faktiska orsaken till häktningarna. Men ännu mer än de gamla ledarna fruktade han en ny revolt från de djupa leden. Han behövde dessa avrättningar för att slå ned den. Han behövde en sammansvärjning ledd av Trotskij som förevändning för en grundlig rensning bland alla trogna och klarsynta bolsjeviker, såväl unga som gamla. Om det här föreligger något politiskt mysterium så beror det endast på att så många inflytelserika människor ha ansett det vara lämpligt att inte se de politiska fakta i ögonen.

Bekännelserna.

Men bortsett från den politiska situationen vore det endast nödvändigt att på ett papper rada upp de brott och dumheter som alla dessa framstående män erkände sig ha begått och tänka efter ett tag för att inse att vad man hade framför sig var en dålig melodram och inte historia. Vid den första rättegången uppgåvo de att de i sex år hade konspirerat för att mörda Stalin och

andra av sina tidigare kamrater i en ”rent hätsk” stämning och av ”maktbegär” i hemligt samarbete med Hitlers hemliga polis och detta ”utan något politiskt program”, d. v. s. utan någon annan avsikt eller tanke än att få hämnd och tillfredsställa den personliga härsklystnaden.

Vid den andra rannsakingen utökade de sitt syndaregister med följande brott : De hade konspirerat för att genom industrisabotage förintä den arbetarnas stat som de hade skapat och för att genom krig utlämna denna stat till det fascistiska Tyskland och det feodala Japan. Alltså en sammansvärjning med de ledande i dessa reaktionära länder, vilken gick ut på att dessa skulle angripa ”socialismens fädernesland” och störta den ”socialistiska regeringen” och i gengäld få stora delar av detta fädernesland samt löfte att företa ”massutrotningar” av de socialistiska arbetarna och att ”sprida farliga baciller” bland ”det socialistiska fosterlandets” trupper.

Dessa handlingar och planer skulle möjligen med anspråk på psykologisk rimlighet — ehuru aldrig politisk — kunna tillskrivas en enda patologisk typ i en grupp av framstående och betrodda män. Men de kunde aldrig stämma för en hel själsligen högtstående regering. Och det var ingenting mindre än den ursprungliga rådsregeringen som Stalin svärtade ned på detta sätt

Jag tror att en del liberaler satte tilltro till dessa fantastiska amsagor, emedan de fortfarande föreställde sig att det finns något i ”bolsjevismens” natur som förklarar eller ger en förmildrande anstrykning åt sådana lastbara handlingar. Gärningarna äro brottsliga och bestialiska ur alla synpunkter, men de äro om möjligt värre ur bolsjevismens än ur den vanliga anständighetens synpunkt. De skulle innebära ett absolut och meningslöst förräderi mot gärningsmännen själva, deras vänner, deras principer, deras parti, arbetarklassen och mänskligheten. Den som tror att de ha utförts måste sannerligen förakta det mänskliga släktet och förtvivla om dess möjligheter.

Innan jag framlägger min tolkning av bekännelserna vill jag anföra följande fakta:

Våren 1925 gav jag ut en bok, kallad ”Since Lenin Died”¹, där jag uppvisade den strid inom partiet som Lenin hade fört mot Stalin innan han dog. Jag citerade de brev där Lenin anklagade Stalin för ”nationalism” och för att i kritiska situationer handla rent ”illvilligt”.² Jag omtalade det faktum — vilken senare har bekräftats av Zinovjev och Lenins hustru — att en av de sista handlingar Lenin företog var att skriva till Stalin och bryta alla ”kamratliga förbindelser” med honom.³ Slutligen citerade jag några meningar ur det dokument som kallas ”Lenins testamente”.

Hösten 1926 publicerade jag hela detta ”Testamente” i *New York Times* och andra ledande tidningar i hela världen. Det var ett brev, som Lenin skrivit på dödsbädden till sitt parti, och i vilket han varnade det för Stalins oerhörda maktställning och hans eventuella missbruk av denna. Han tillrådde att Stalin skulle avlägsnas från sitt ämbete som generalsekreterare och ersättas med någon mindre ”hänsynslös”, mindre ”nyckfull” och mera ”lojal” person. Moskvamyndigheterna förnekade genast att ett sådant dokument existerade, den text jag hade publicerat förklarades på sjutton olika språk under tio års tid vara en förfalskning. Men kort före den första förräderiprocessen offentliggjordes detta ”icke existerande” dokument av Sovjetregeringens eget tryckeri — de enda avsnitt som uteslutits voro de där det talades berömmande om Trotskij.⁴

Jag berättar detta inte endast därför att jag hoppas det må öka trovärdigheten av det som skall

¹ Boken finns här: [Since Lenin Died](#) – Red

² Syftar på nedteckningar från 30/12 1922, se not om ”Lenins testamente” nedan. – Red

³ Syftar på ett brev som återges i [Sista breven](#) – Red

⁴ Detta är inte riktigt. Det som publicerades i Sovjet under Stalin-epoken var bara korta citat. Hela ”Lenins testamente” publicerades först 1956 och återfinns här: [Brev till kongressen m m](#) – Red

följa utan även emedan detta Lenins testamente bidrar att förklara ”bekännelsernas” innebörd.⁵

Enligt min mening förklaras dessa av fyra speciella omständigheter. Bolsjevismens egenartade moral vilken bjuder anhängarna att ljuga av lojalitet mot sin klass; det faktum att det bolsjevikiska experimentet hade misslyckats och det underliga sätt på vilket detta skett; Stalins strafflag, som gör den brottsliges närmaste ansvariga för hans brott, vare sig de känna till det eller inte; och slutligen Stalins lidelsefulla hämndbegär.

Partilögner.

De gamla bolsjevikledarna blevo skjutna som förrädare av ovan anförda skäl. De voro revolutionens stora män och de skulle kunna ha skjutits av vilken kontrarevolutionär diktator som helst. Men metoden att få dem att främja kontrarevolutionen genom en deklaration i dödsögonblicket, att de voro kontrarevolutionens företrädare, skulle knappast ha kunnat tänkts ut annat än inom ett parti där troheten mot den faktiska sanningen under åberopande av teoretiska principer redan hade underordnats troheten mot partiet.

Dessa teoretiska principer gå tillbaka till Lenin och före honom till Marx och före denne till Hegels mystiska sofisteri. Hos Lenin uppvägdes de naturligtvis inte endast av en lidelsefull ärlighet utan också av en orygglig känsla av nödvändigheten av att arbetarklassen skulle kunna lita på partiet och dess ledare. Inte desto mindre hade Lenin dessa principer, och dessa berömda bekännelser voro ingalunda de första ”feta och välsmidda lögner” som högtidligt lästes upp av framstående bolsjeviker som resultat av en resolution antagen av partiets centralkommitté. Det var en allmänt godtagen förutsättning, att personliga hänsyn till liv och heder skulle uppoffras såsom ”borgerliga”, så snart partiet krävde det. Därför tror jag att majoriteten av Stalins offer gjorde sina ”bekännelser” och gingo i döden i den föreställningen att de såsom lojala partikämpar voro rättfärdigade och så att säga återlösta av en sådan resolution från centralkommittén.

Det är lätt att förvirra en människas förstånd — och även hennes moral, såvida inte hennes etiska principer äro ytterst rätlinjiga — genom att hålla henne i fullkomlig isolering, som endast avbrytes då hon utsättes för tryck av vissa starka och påstridiga personligheter. Och då detta tryck föregås av själslig och kroppslig tortyr fordras det inte endast ett robust nervsystem utan även stridslystnad för att motstå det. Jag föreställer mig att en sådan ihållande tortyr utövad mot högspända och känsliga människor måste ha den verkan att de försättas i ett nästan infantilt tillstånd. De bli översiggivna som barn vilka endast längta efter en far eller mor — eller någon annan, vem som helst, som säger till dem vad de skola göra. Det är då som tillfället har kommit för den vänlige partikamraten att råda dem att för det älskade partiets sak göra den bekännelse som centralkommittén begär av dem. Den skall befria dem från plågorna; den tillåter dem att dö. Den tillåter dem att dö med en känsla av att de lojalt ha tjänat partiet och revolutionen ända till slutet. Det skulle vara för enkelt att säga att dessa män köpte döden med sina falska bekännelser, men det ligger sanningen mycket närmare än om man säger att de försökte köpa sina liv. De kunde endast ha en ytterst liten förhoppning om att få leva, men de voro i ett tillstånd då döden tedde sig som en befrielse.

Sådana karaktärer som voro för starka och stridslystna för att duka under för denna nedbrytningsmetod, (som på GPU:s språk heter att ”splittra” en karaktär) rannsakades inte offentligt. Och det finns inte den minsta anledning att anta att de rannsakades alls. För varenda en av de gamla bolsjevikledarna som ”bekände” blevo hundra skjutna bakom stängda dörrar.

⁵ Se [Lenins sista strid](#) av Moshe Lewin för en utförlig redogörelse för den kamp som Lenin förde mot Stalin.

Politisk förvirring.

Även de svagare som bekände skulle antagligen inte ha gjort det om deras politiska åsikter hade varit enkla och klara. Det är svårt för en människa att säga att den politik som hon ägnat hela sitt liv har misslyckats. Det är särskilt svårt, då hon varit uppfylld av en religiös tro att hela historietvecklingen och själva livet voro på hennes sida. Något slutligt misslyckande ingår ej i Marx' system. I vilken situation man än befinner sig är det aldrig frågan om annat än att finna ”vägen ut för proletariatet”. För övrigt hade revolutionen inte misslyckats i vissa viktiga punkter. Den grundläggande processen, som gick ut på att expropriera privatkapitalisterna, hade utvecklats under Stalin, ehuru det hade skett på ett fruktansvärt sätt. De ryska industrierna och de ryska jordbruken voro kollektiviserade. Den statliga planhushållningen var ett faktum; produktionen var stadd i ökning, någon massarbetslöshet förekom inte. Ytligt sett, eller ur ren kvantitetssynpunkt, tycktes större delen av det socialistiska programmet ha förverkligats. Det var endast resultatet som hade blivit ett annat än man väntat. Makten befann sig i fel händer; det var Stalins diktatur, inte arbetarklassens. Och det fanns inte den minsta tillstymmelse till ekonomisk frihet och jämlikhet. Arbetarklassen var fortfarande förslavad och fortfarande exploaterad.

Under sådana omständigheter skulle det kanske vara en enkel sak att kalla Stalins diktatur för kontrarevolutionen – såvida man inte hade ägnat sitt liv åt att åstadkomma den. Det skulle vara en enkel sak om man hade något annat än anarki och en återgång till privatkapitalismen att sätta istället. Dessa gamla bolsjeviker hade haft ryck då de försökt avskaffa Stalins diktatur. De hade i varje fall energiskt talat om att få bort ”byråkratin” och åter lägga makten i arbetarnas händer. De hade talat om Trotskij's övertygande kritik. För att säga som sanningen är fann Trotskij själv aldrig någon utväg. Han uppmanade arbetarna att störta den byråkrati som uppkommit till följd av oktoberdagarnas omstörtning, men han säger ingenting om hur denna nya omstörtning skall kunna undgå att antingen återinföra kapitalismen eller frambringa en ny byråkrati.

Nej, de gamla bolsjevikerna hade endast ett alternativ: antingen förklara att deras livsverk hade misslyckats eller medge att det fanns något hopp för socialismen och arbetarna under, eller efter, Stalins regim. I sina enskilda samtal, vilka förvisso gingo efter rent marxistiska linjer, uttryckte de det genom att säga: ”Det finns ingen väg ut annat än genom Stalin.”

Det förhållandet att deras tankebanor voro så ytterst komplicerade kom deras viljor att lättare försvagas under de långa månaderna av isolering och de långa timmarna av själslig tortyr i GPU:s inkvisitionskamrar. De skulle inte ha avlagt dessa bekännelser om Stalin hade återinfört kapitalismen i Ryssland. Han förvirrade dem och hela världen genom att göra sin kontrarevolution efter fascistiskt mönster.

Kroppslig och andlig tortyr.

Jag har använt ordet tortyr i figurlig bemärkelse. Verklig tortyr skulle lämna märken efter sig och skulle inte ge någon säkerhet för offrets uppförande inför domstolen. Även nu försökte två av de anklagade, Smirnov och Krestinskij, att inför rätta förneka det vittnesmål de hade undertecknat efter enskilt förhör. Om de blott hade skrämts av kroppslig tortyr och av hotet om ytterligare misshandel, skulle varenda en av dem kanske ha skrikit ut sanningen, då de fördes till en offentlig plats. De voro inte skrämde av vad de hade gått igenom utan övertygade — försatta i ett sådant tillstånd att de själva trodde på nödvändigheten att sluta leden i partiet genom att bekänna att deras egen opposition mot Stalin hade varit en monstruös konspiration, brottslig och vedervärdig. Då Krestinskij's övertygelse försvagades i rättegångssalen och han ropade ut att hans bekännelse var falsk och hade tvingats ur honom, var det, det är jag övertygad om, de övriga anklagade som hade kapitulerat liksom han, vilka samlade sig runt honom i fängelset och förmådde honom att nästa dag genomföra det överenskomna

programmet.

Det är viktigt att man inser att hotelserna mot offrens familjer och förhoppningarna att kunna rädda dem de älskade spelade stor roll. I detta sammanhang är den förut omtalade förräderilagen av vital betydelse. Enligt lag och bruk i "socialismens fädernesland" äro alla de som bo i samma hus eller lägenhet som en man som förklarats skyldig till förräderi underkastade straff i form av fängelse eller deportering. En mycket trovärdig vän till mig som kom till Moskva efter den första förräderiprocessen frågade en kvinna som innehade en hög post i en välfärdsinstitution och som var gift med en världsberömd ryss, om hon ansåg Kamenev, Zinovjev och de andra vara skyldiga. Kvinnan svarade inte på frågan, men hon sade: "Hur det än är med dem borde något göras med deras hustrur och barn. Ingen vet var de äro — de ha försvunnit." Kamenev själv avslöjade inför rätta att hans barns framtid var det som oroade honom mest. Om Zinovjev sägs det att han gav två skäl till att han bekände: det faktum att det inte fanns någon annan "väg ut" än genom Stalin, och omtanke om familjens säkerhet. Utan tvivel förekom det ett visst köpsläende i dessa de gamla partiledarnas hemliga konferenser i Lubjankafängelset, och ehuru Stalins ärlighet var allmänt betvivlad var misskund med familjen det starkaste vederlag han kunde erbjuda.

För att sammanfatta: de män som erkände voro ömtåliga och sensibla intellektuella, försvagade av ensam arrest och andlig tortyr och av den omständigheten att de ej kunde finna någon bättre kurs för den revolutionära utvecklingen. De voro härigenom försatta i ett sådant tillstånd att de kunde följa sina partikamraters råd och befallning att dö som förrädare för att bevara partiets enighet under Stalin. Vi måste hoppas att mera ljus så småningom måtte kastas över detta problem. För min del är jag säker på att ovanstående generalisering endast kommer att fyllas ut med konkreta detaljer eller förete vissa enstaka undantag.

Stalins hämnd.

En sak återstår emellertid ännu att förklara. Det är det rent vansinniga draget i bekännelserna. Om Stalin blott hade ett politiskt motiv, skulle han då inte tvinga de anklagade att läsa upp en historia som folk med verklighetssinne kunde tro på? Att han skulle låta dessa framstående statsmän uppträda offentligt utan att ha fått någon annan order än att de skulle säga vad som helst utom sanningen är inte möjligt — därtill är han för slug.

Stalins lidelsefulla hämndgirighet är den tredje väsentliga förklaringen till problemet. Stalin nöjde sig inte med att låta skjuta dem som tidigare varit hans kamrater och som nu voro hans motståndare och han nöjde sig inte med att vanära dem och få politiskt stöd från dem. Han måste också ta hämnd för alla de irriterande saker som de och alla de mindre "hänsynslösa", mindre "nyckfulla" och mera "lojala" bolsjevikerna alltifrån Lenin och nedåt hade sagt om honom.

Han hämnades genom att tvinga dem att ta på sig de försyndelser de hade tillskrivit honom — ren "illvilja", "maktbegär", brist på "något som helst program", utom personlig härsklustnad och "illojalitet" i dess vedervärdigaste former. Det var nog ingen tillfällighet att Stalin publicerade Lenins "Testamente" just vid tiden för den första förräderiprocessen.⁶ Det var märket efter denna den värsta skymfen som han nu höll på att utplåna. Men hans offer måste också ta på sig vissa "massutrotningar" för vilka han hade anlagats senare och med lika stor rätt.

Denna hypotes bekräftas av ett samtal som jag haft med Leonid Petrovitj Serebriakov, ett av Stalins modigaste offer.

⁶ Här har Eastman fel! "Lenins testamete" publicerades inte alls i Sovjet innan första Moskvaprocessen. Det publicerades först 1956 flera år efter Stalins död. Däremot citerade Stalin själv vid något tillfälle korta avsnitt ur detsamma, bl a vad Lenin sagt om Bucharin som teoretiker (i april 1929, i talet "Om högeravvikelsen i SUKP (b)"). Och i oktober 1927 hade han kommenterat att Lenin kritiserat honom för vara alltför grov osv och uppmanat partiet till att ersätta honom som partiets generalsekreterare.

Då han var i Förenta Staterna 1929 kom han ofta hem till mig och träffade mig också på offentliga platser, ehuru jag, på grund av att jag försvarat Trotskij och översatt hans skrifter, skyddes som en spetälsk av Sovjetregeringens andra delegater.

Jag berörde en gång detta förhållande inför Serebriakov och han svarade mig på två sätt. Han sade: ”Jag är inte rädd för något. Ser ni inte att jag inte kan böja mig och inte krypa? Se på min rygg”. Han reste sig upp och vände sig om. ”Mina muskler kan inte göra de rörelserna.”

Och sedan sade han med ett nytt tonfall: ”För övrigt gör det detsamma vad jag gör. Stalin kommer att få mig till slut i alla fall. Om han lever länge nog kommer han att få tag i varenda en av oss som någonsin har sårat honom i tal eller handling. Det är hans största intresse här i livet. Han behärskas fullkomligt av sitt hämndbegär. Han kan hålla på tio, tjugo, trettio år och tänka ut den mest raffinerade hämnden på en fiende och så när allt är klart tar han språnget. Tro mig, det är inte sagor jag berättar. Jag har levt med honom, delat rum med honom, och kamperat med honom på slagfältet. Han är den mest hämndlystne mannen på jorden.”

Serebriakov slutade med att berätta en historia, som genom Trotskij har kommit ut i pressen, om hur Stalin bland några kamrater, vilka diskuterade hur de tänkte sig en fullkomlig dag, sade: ”En fullkomlig dag för mig skulle vara att ta en utsökt hämnd på en fiende, utföra den i hela dess fullkomlighet och sedan återvända hem och lugnt gå till sängs.”

Läxan som bör läras.

Det är en oerhört viktig läxa man kan lära av Moskvabekännelserna, och den kan endast läras av dem som klart inse vad det är som skiljer dessa från andra framtvingade bekännelser. Det är det faktum att offren inte hade något principiellt att invända mot att dö med en lögn på läpparna. De behövde endast förmås att tro att det var en revolutionär lögn de uttalade, att det parti som krävde det av dem fortfarande var ett uttryck för proletariatets diktatur. När man tänker på att tusentals människor i Västeuropa, vilka tilltros kritisk intelligens, förblevo övertygade om att så var fallet också sedan partiledarna hade avrättats, är det knappast överraskande att några av de anklagade kunde övertygas om det, efter att ha genomgått en sådan procedur som den ovan skildrade. Svårigheten är att fatta hur avlägsen tanken på vad som var sant eller falskt var både för plågoandarna och deras offer, då man diskuterade om de skulle ”bekänna” eller inte. Detta framstår i all sin klarhet för den som läser W. G. Krivitskij's skildring i ”Stalin's Secret Service” av ”förhören” med Mrachkovskij — den enda redogörelse för en sådan scen som hittills har publicerats. Under nittio timmars resonemang med denne fånge tycks förhørsledaren inte en enda gång ha tänkt på att försöka gendriva hans förklaring att han var oskyldig. Inte heller Krivitskij tycks ha tänkt på det. Det var inte det diskussionen gällde. Den gällde frågan huruvida partiet under Stalins ledning var det enda hopp som återstod för revolutionen. Om detta kunde fastslås måste den lögn uttalas som partiet krävde. Detta kom också fram i vissa av de anklagades offentliga vittnesmål. De voro mycket angelägnare att förklara, varför de bekände än varför de hade begått de brott som de tillstodo. Och då de gjorde det talade de en gång för alla som bolsjeviker. De rättfärdigade sina bekännelser som handlingar dikterade av lojalitet mot revolutionen på ett sätt som vore otänkbart för någon som genom sina handlingar redan hade svikit revolutionen.

Moskvabekännelserna äro en olöslig gåta endast för dem som inte förstå vad som kan ske med idealister vilka uppge det gängse kravet på sanningsenlighet och anamma en principiell tro på det offentliga bedrägeriet. Ehuru det i Ryssland camoufleras med den hegelsk-marxiska dialektiska svadan är detta i själva verket samma uppgivande av intelligensen till förmån för den primitiva viljan, av förnuftet till förmån för den blinda instinkten, av den civiliserade upplysningen till förmån för den barbariska ”dynamiken” som vi se i Tyskland. I sin lysande bok ”The End of Economic Man” beskriver Peter F. Drucker resultatet såsom han har iakttagit det bland nazisterna:

”De nazistiska ledarna göra själva aldrig anspråk på att tala sanning. Med utgångspunkt från Hitlers rättframma erkännande i ”Mein Kampf” att det är nödvändigt att ljuga ha nazistiska ledare, främst Goebbels, skrutit offentligt över sitt förakt för sanningen och över orimligheten i sina löften. Flera gånger har jag hört Goebbels säga på massmöten, då publiken applåderade en särskilt fin lögn : 'Ni förstår naturligtvis att detta bara är propaganda', varpå massorna blott applåderade ännu starkare. Samma sak förekom i Österrike och i Tjeckoslovakien.”

Den som förstår detta förstår också Moskvabekännelserna. Och han kan fatta, varför de vidunderliga lögner som uttalats i dessa bekännelser funnit en så god jordmån bland stalinismens anhängare i hela världen. Frågan om de voro sanna eller aldrig förts på tal. De ha blott bedömts efter viljan till solidaritet och makt. Meningen med dem var att de skulle förintä ”trotskismen”, vilken nu inte är något annat än en spricka, eller ett hot om en spricka i denna totalitära vilja. I jämförelse med denna viktiga funktion är frågan om deras överensstämmelse med sanningen helt av underordnad betydelse. Att halka över denna fråga ingår i lojalitetskravet.

Om civilisationen skall överleva är det nödvändigt att den övervägande delen av människosläktet förstår denna andliga och sociala utveckling och att den tar avstånd ifrån den. Moskvaprocesserna, det mest upprörande exemplet, är därför på sätt och vis en probersten för människor — i varje fall för arbetare och liberaler. De som svalde de lögner som uttalades vid dessa processer eller gingo med på att bidra till deras spridning genom att själva iaktta tystnad eller underlåta att använda sitt omdöme, måste man vara på sin vakt mot såsom potentiella diktaturanhängare. De som brännmärkte dem komma antagligen att tala för sanning, rättvisa, frihet och vetenskaplig upplysning.

Lästips – om Moskvarättegångarna

Kenth-Åke Andersson, [Om Moskvarättegångarna](#)

Pierre Broué, [Oppositionen i partiet mot Stalin \(1930-32\) och den första Moskvarättegången](#),

Vadim Rogovin, [Förberedelserna inför den första skenrättegången](#) och [Förberedelserna inför den tredje skenrättegången](#)

[Bucharins sista strid](#). Om den tredje Moskvarättegången och dess förspel

[Fallet Leo Trotskij](#). Den s k Deweykommissionens förhör med Trotskij om anklagelserna mot honom under Moskvarättegångarna. (bok)

[Icke skyldig. Deweykommissionens slutrapport om anklagelserna mot Leo Trotskij under Moskvarättegångarna](#) (bok)

Det av Eastman kommenterade Lenins ”testamente” hittar du här: [Brev till kongressen m m](#). Se även [Sista breven](#).

Moshe Lewin redogör utförligt för tillkomsten av dessa dokument m m boken [Lenins sista strid](#).